

Å ta liv

Utdanner Hæren soldater i å ta liv?

KRIGSSKOLEN

Kadett Erik Hofsrud

Bachelor i militære studier; ledelse og landmakt

Emne Fordypning

Krigsskolen

2015

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
1.1	Bakgrunn	4
1.2	Problemstilling.....	5
1.3	Avgrensning.....	5
1.4	Begrepsavklaring	5
1.5	Formålet med oppgaven	6
2	Metode.....	7
2.1	Valg av metode	7
2.2	Anvendt metode.....	7
2.3	Metodekritikk	8
2.4	Kildekritikk.....	9
3	Teori	12
3.1	Grossman's teorier.....	12
3.1.1	Fysisk avstand til målet	13
3.1.2	Disiplin og lydighet	14
3.1.3	Gruppetilhørighet	16
3.1.4	Emosjonell avstand	17
3.1.5	Målets attraktivitet.....	19
3.1.6	Soldatens anlegg for å ta liv	20
3.2	Oppsummering teori	21
3.2.1	Valgte faktorer.....	21
4	Drøfting	22
4.1	Fysisk avstand til målet	22
4.1.1	Delkonklusjon	23
4.2	Disiplin og lydighet	24
4.2.1	Delkonklusjon	24
4.3	Gruppetilhørighet.....	25
4.3.1	Delkonklusjon	27
4.4	Emosjonell avstand.....	27
4.4.1	Delkonklusjon	28
4.5	Soldatens anlegg for å ta liv	28
4.5.1	Delkonklusjon	29

5	Oppsummering og konklusjon	31
5.1	Oppsummering av drøfting.....	31
5.2	Konklusjon.....	31
6	Kildeliste	33
6.1	Bøker og tidsskrifter	33
6.2	Figurer	34

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

«Det er en sen januardag i Afghanistan. Jeg sitter ved siden av vognføreren min og begge er egentlig ganske slitne og leie etter en lang dag på patrulje. Vi befinner oss i området som omtales som TIC-linja. Det er ikke NATO som har bevegelsesfrihet her, men opprørerne som sitter med makten. Jeg har vært her før, flere ganger, ingenting har skjedd, og det kommer sikkert ikke til å skje noe nå heller. Alt begynner å bli rutine. Gjøre KTS, sjekke våpen, sjekke samband, dra en dårlig spøk til soldatene, se om det er noen oppdateringer på den hvite Corollaen som alltid er på selvmordsoppdrag, for så å melde klar og dra ut på patrulje. Det hele begynner nesten å bli litt kjedelig. Vi velger å snu og kjøre tilbake. Så. Plutselig hører jeg på samband «Jeg tror vi blir beskytt.» Jeg våkner brått til og adrenalinet fosser. Vi ser rundt oss og oppdager at det spruter sand noen meter bak og til siden for kjøretøyet vårt, plutselig er jeg der, i en reel kamp, i en kamp med en reel fiende.

Etter hvert begynner ilden å ta seg opp og nedslagene fra fienden begynner å bli ubehagelig presise. Vi sliter med å lokalisere fienden og vi mottar stadig ild, enda mer ubehagelig presis ild. Etter hvert får skytteren min øye på en av mennene som skyter på oss. Jeg bekrefter at han kan skyte. Han skyter. Tilbakemeldingen er at fienden blir liggende, urørlig»

Slik var mitt første møte med det å ta liv. Et møte jeg aldri kommer til å glemme. Det å ta liv er noe vi, som er en del av den militære profesjon, har en rett og en plikt til, hvis nødvendig (Forsvarsstaben, 2007, s. 159). Dette voldsmonopolet er delegert fra staten Norge til Forsvaret gjennom politikken (Forsvarsstaben, 2014, s. 9).

Etter selv å ha vært i kamper, og ha vært med på å ta liv i Afghanistan ønsker jeg å undersøke hva som konkret legges til grunn i opptreningen av soldater for å være mentalt i stand til å ta liv. Hva trenes? Hvordan trenes det? Er det tid til refleksjon rundt det å ta liv? Blir det lagt implisitt, at ved å trene fysisk på å ta liv, vil man også være i stand til mentalt å takle denne situasjonen? Eller er dette noe hver avdeling selv må vurdere hvordan skal trenes?

1.2 Problemstilling

Likt for alle soldater i Hæren er utdanningsprogrammet «Generell Soldat Utdanning 1» (Hærens Våpenskole, 2010), heretter omtalt som «GSU1». «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) beskriver det grunnleggende nivået alle soldater i Hæren skal inneha av kunnskaper og ferdigheter i løpet av førstegangstjenesten. Utdanning for å kunne være i stand til å ta liv bør derfor ligge på dette nivået, da alle soldater må være forberedt på å havne i kamp der det eneste utfall for å overleve er å ta livet til motstanderen.

Jeg ønsker derfor å finne ut om «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) gjør soldater i Hæren mentalt i stand til å ta liv i kamp. Jeg vil undersøke om det er som jeg antar, at mye av utdanningen er praktiske kunnskaper innenfor det å overleve i felt, uten det å faktisk være mentalt klar til å ta liv. Mye av grunnen til at jeg ønsker å finne ut av dette er fordi jeg i løpet av min tid i Forsvaret ikke var bevisst nok rundt den mentale påkjenningen det er å ta liv. Det å faktisk måtte ta liv er noe jeg ble mer bevisst på etter endt pliktår etter befalsskolen, og spesielt under oppsetningen av styrken jeg deployerte med til Afghanistan. I min tid på Krigsskolen har også temaet vært oppe til diskusjon flere ganger, både i undervisning og under diskusjoner i messa.

Jeg mener bevisstgjøringen rundt det å ta liv er noe som burde prege utdanningen i førstegangstjeneste. Enten du tjenestegjør som kokk, eller maskingeværskytter er du en soldat med en plikt til å ta liv, hvis nødvendig.

Problemstillingen blir derfor, basert på det overnevnte, som følger:

Legger «GSU1» til rette for at soldater er mentalt klare til å ta liv i kamp?

1.3 Avgrensning

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) som utdanningsprogram – Oppgaven velger å se på «GSU1» som utdanningsprogram, da dette er grunnutdanningen til alle soldater. Trening utover dette er avdelingsspesifikk og kan derfor ikke sammenlignes på tvers av avdelingene.

1.4 Begrepsavklaring

Soldater – Oppgaven benytter begrepet soldat om personer som er inne til førstegangstjeneste i Hæren og har gjennomført «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

Mentalt klar – I begrepet mentalt klar legger oppgaven det å ha aktivt tatt ett valg om å ta liv når situasjonen krever dette. Med mentalt klar menes også å kunne leve med det å ha tatt liv uten psykiske problemer i etterkant.

Å ta liv – Oppgaven benytter bevisst begrepet «å ta liv», da dette mynter mer på den mentale biten enn ordet «å drepe». Det å drepe kan lett forveksles med en teknikk eller noe som er «enklere» enn det å ta livet av en annen person.

1.5 Formålet med oppgaven

Det er fortsatt relativt tidlig å si noe om omfanget av personer med psykiske lidelser etter oppdraget i Afghanistan, men jeg kjenner personlig til tilfeller der folk sliter mentalt etter stridigheter og etter møte med en fiende i kamp. En undersøkelse gjort av Forsvarets sanitet i 2012 viser også at dette er tilfelle. Undersøkelsen viser at 4.4% av de som svarte på undersøkelsen hadde svar som indikerte tegn på psykiatriske problemer (Kontor for psykiatri og stressmestring, 2012, s. 80). Tidligere misjoner viser også at senskader vil kunne oppstå, og United Nations Interim Force in Lebanon-undersøkelsen (UNIFIL-undersøkelsen) viste at 5% av soldatene som deltok i UNIFIL hadde post-traumatiske lidelser (Forsvarets Sanitet, 1993, s. 14). Ved å skrive en oppgave om hvordan soldater utdannes til å ta liv, vil kanskje sannsynligheten for senskader bli mindre, da temaet kan bli satt mer på dagsorden. Som en følge av dette kan kanskje Hæren utdanne dyktige soldater som tåler de påkjenningene profesjonen krever i større grad enn tidligere.

2 Metode

Dette kapitlet beskriver metoden som er benyttet for å besvare problemstillingen. Kapitlet inneholder også en forklaring på hvorfor denne metoden ble foretrukket, samt kritikk av metode og sentrale kilder i oppgaven.

2.1 Valg av metode

Metoden som blir benyttet i denne oppgaven er dokumentanalyse. Denne metoden ble fort foretrukket da det å se et utdanningsprogram opp mot ulike teorier vil falle seg naturlig for å kunne svare på problemstillingen. Oppgaven blir dermed løst med en kvalitativ metode da oppgaven tolker data gjennom tekst (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010, s. 33). Et annet poeng ved å velge kvalitativ metode er at temaet er relativt subjektivt. Det er dessuten få vernepliktige, om noen, med kun «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) til grunn som har tatt liv, eller om i det hele tatt vært i en reell kamp for livet. Å drive spørreundersøkelser, intervju eller andre former for kvantitativ datainnsamling vil derfor ikke være en metode som vil kunne besvare problemstillingen på en god måte.

For å kunne svare godt på oppgaven på en god måte ble derfor dokumentanalyse valgt som metode.

2.2 Anvendt metode

I boken «Doing a Literature Review» (Hart, 1998) beskriver Chris Hart to ulike former å benytte seg av litteraturstudie som forskningsmetode. Hart skriver at metoden kan brukes enten i forkant av en studie, for å danne seg en oversikt over temaet, eller for å besvare et forskningsspørsmål. Denne oppgaven vil benytte metoden som det sistnevnte. Dette fordi oppgaven skal besvare en problemstilling. Hensikten med forskningen er også å forstå hvordan utdanningsprogrammet er bygget opp, noe Hart også hevder i boken vil være effekt av å drive litteraturstudier (Hart, 1998, s. 27)

Metoden som er valgt beskrives som dokumentanalyse med en deduktiv tilnærming (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010, ss. 51 og 164-165). Deduktiv tilnærming vil si at oppgaven forsøker å omsette teori til praksis. Dette ved å se på hvilke teorier som finnes om temaet, og hvordan dette blir formidlet i praksis via «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

Valg av hovedkilder til oppgaven vil foregå gjennom litteratursøk der de mest fremtredende og anerkjente forfatteren vil bli benyttet. Databaser som blir benyttet er blant annet «google scholar», «ebSCO-host» og Krigsskolens bibliotek. Søkene viste at Dave Grossman var en av forfatterne med best treffprosent. Hans bøker er noe kritisert og dette krevde derfor en grundigere bakgrunnsundersøkelse i hva denne kritikken bestod av. Andre forfattere ble også avdekket som relevante og vil bli benyttet der dette faller seg naturlig. Grossman's teorier i boken «On Killing» (Grossman, 1995) er teoriene som ligger til grunn i oppgaven.

2.3 Metodekritikk

En utfordring ved dokumentstudier kan være tilgangen på relevant data. Dette gjelder også denne oppgaven. Det er ikke mange som har skrevet om hvordan man kan trene på å være mentalt klar til å ta liv. Dette er nok mye grunnet da det lenge har vært tabubelagt å snakke om, i hvert fall i Norge. Kildene har også vist seg å være meget ensformige da mange benytter seg av samme datagrunnlag. Det har derfor vært vanskelig å kunne finne frem til kilder som hevder noe konstitusjonelt annerledes enn andre under det å ta liv. Da det som nevnt tidligere i oppgaven viste seg å være Grossman som ble hovedkilden til data, ble det gjort søk på forfattere som kritiserte han for å validere hans arbeid (Jacobsen, 2005, s. 215).

En annen form for kritikk vedrørende dokumentstudier med deduktiv tilnærming er egen form for tolkning av kilden, forholdene kilden ble skrevet under, samt valg av kilder (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010, ss. 234-235). Det å være oppmerksom på hvordan man tolker forfattere er spesielt viktig vedrørende eldre verk, der situasjonen og teknologien for å kunne utforske og dokumentere sine kilder var annerledes enn i dag. Dette har gjort at det har vært nødt til å undersøke mer om når forfattere skrev sine verk, samt hvordan disse, både kilder og forfattere, har blitt påvirket underveis i prosessen.

Videre er det viktig å være klar over at jeg kan søke etter å finne kilder som bekrefter de teorier som er valgt, eller at jeg leter etter kilder som støtter oppunder forventninger og egne etablerte sannheter (Jacobsen, 2005, s. 29). Dette ble forsøkt løst ved at de kildene som ble valgt ble lest i en rekkefølge som gjorde det mulig å plukke ut det som var vesentlig for oppgaven, uten at mine synspunkter påvirket valget. Det ble også diskutert med veileder rundt dette for å kunne avdekke eventuelle andre kilder.

2.4 Kildekritikk

De bøker og teorier som er skrevet om å ta liv, er ofte bygget på Samuel Lyman Atwood Marshall's undersøkelser i boken «Men against fire» (Marshall, 1947). Brigadier General Marshall deltok i både første, som soldat, og i andre verdens krig, som journalist. Marshall deltok også i Korea- og Vietnamkrigen, da som analytiker.

Kritikken av Marshall ligger i måten han har benyttet seg av for å samle inn data og at han mangler empiri for disse funnene. Marshall har undersøkt på det han omtaler som «firing rate» under andre verdenskrig, Koreakrigen og Vietnamkrigen. Han har intervjuet soldater i etterkant av kampene og således kommet frem til tall som han så har drøftet. Teknikken blir ofte omtalt som en form for «After Action Review» Enkelte personer hevder at Marshall produserte resultater som ikke var reelle. Det er ikke funnet mange notater, intervjuer eller databaser fra Marshall's undersøkelser og dermed kan hans resultater fremstå som lite valide. Det er likevel mange av hans medforskere i andre land, blant annet Frankerrike, som har kommet frem til de samme resultatene som Marshall gjorde, noe Dave Grossman poengterer i en artikkel i det militære magasinet Canadian Military Journal:

In Marshall's case, every available, parallel, scholarly study validates his basic findings. Ardant du Picq's surveys of French officers in the 1860s and his observations on ancient battles (Battle Studies, 1946), Keegan's and Holmes' numerous accounts of ineffectual firing throughout history (Soldiers, 1985), Richard Holmes' assessment of Argentine firing rates in the Falklands War (Acts of War, 1985), Paddy Griffith's data on the extraordinarily low killing rate among Napoleonic and American Civil War regiments (Battle Tactics of the American Civil War, 1989), the British Army's laser re-enactments of historical battles, the FBI's studies of non-firing rates among law enforcement officers in the 1950s and 1960s. (Grossmann, 2009)

Den mest anerkjente forfatteren på temaet om å ta liv er Dave Grossman. Han har blant annet kommet med boken «On killing» (Grossman, 1995). Grossman er tidligere Lt. Col. i det amerikanske forsvaret og har undervist i psykologi på blant annet West Point. Grossman har jobbet som kompanisjef i infanteriet, han har tjenestegjort i spesialstyrken Army Ranger, og startet sin karriere som fallskjermssoldat og sersjant, og han avsluttet sin militære karriere som professor i «military science». Grossman's teorier blir studert på blant annet FBI academy og flere Krigsskoler verden over, deriblant Krigsskolen på Linderud.

Det at Grossman benytter Marshall som kilde i så stor grad som han gjør, gjør at han har høstet en del kritikk. Hvis kritikken av Marshall viser seg å være berettiget vil også Grossman's bøker være av liten verdi. Grossman benytter store mengder av annenhåndsinformasjon, som ikke kommer frem i form av kildehenvisninger. Det at dataene til Marshall begynner å bli gamle har også en innvirkning på validiteten på disse. Dette til tross velger oppgaven å legge mye av Grossman's teorier til grunn da dette er det mest anerkjente verket angående et tema som er omdiskutert og subjektivt.

Da kritikken av Grossman er godt kjent, ble det aktuelt å undersøke andre kilder. Boken «Vi slår i hjel og lever med det» (Møller L. R., 2010) av Lars R. Møller blir derfor en annen kilde som vil bli benyttet. Boken har høstet gode kritikker i Danmark og blir sett på som et «friskt pust» ved å fortelle sivilbefolkningen hva danske soldater opplever i internasjonale operasjoner.

Møller er oberst og tidligere sjef for «Hærens Kampskole», og «Hærens Operative Kommando» i Danmark. Møller har gitt ut flere bøker, blant annet «Operation Bøllebank» (Møller L. R., 2003) som omtaler ulike mekanismer som slår inn under kamp blant soldater. Boken «Vi slår ihjel og lever med det» (Møller L. R., 2010) tar for seg danske soldaters erfaringer ved det å ta liv. Møllers forskning i «Vi slår i hjel og lever med det» (Møller L. R., 2010) har sett på det danske bidraget i Afghanistan og Irak og dratt konklusjoner ut fra dette. Møller har benyttet både Marshall (Marshall, 1947) og Grossman (Grossman, 1995) som kilder i boken, men har utfra sine egne undersøkelser kommet frem til konklusjoner. Disse konklusjonene stemmer overens med Grossman's teorier. Dette øker validitet til Grossman, men også Møller som kilde for oppgaven, da han har drevet egen forskning.

Den kritikken som kan sies om Møller er at han ikke er utdannet psykolog. Han hevder likevel i sitt forord at han har lest seg godt opp på temaet og har fått god støtte i deler av boken fra eksperter på området.

Boken har en fyldig kildeliste på over to sider, samt at nesten 250 soldater har deltatt i hans spørreundersøkelser. Dette med ulik grad og stilling. Møller vil derfor være en annen forfatter denne oppgaven velger å vektlegge. Møller vil likevel være med å støtte oppunder Grossman på de områdene dette trengs, da det er Grossman's teorier (Grossman, 1995) som står i sentrum i denne oppgaven.

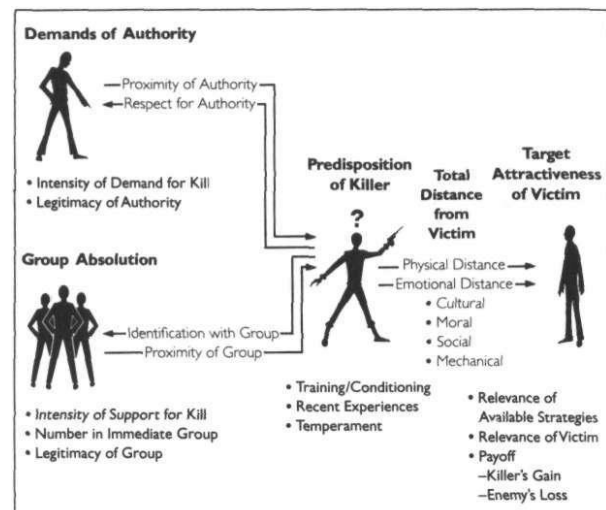
Oppgaven vil også benytte seg av andre forfattere, men da kun i enkelte tilfeller for å kunne gi en bredere innsikt i temaet. Disse vil ikke bli omtalt i denne kritikken, da oppgavens omfang ikke tillater å omtale enhver forfatter som benyttes i oppgaven.

3 Teori

For å kunne finne ut hvordan soldater utdannes til å bli mentalt klare til å ta liv i kamp må man først se på hva som kreves av ferdigheter og kunnskaper om det å ta liv. Mye av denne teorien hentes som nevnt fra Grossman's bok «On killing». (Grossman, 1995). Grossman hevder det ligger i menneskets natur å ha en motstand mot å ta livet av andre mennesker (Grossman, 1995, s. 4). Grossman beskriver så, gjennom flere kapitler, forskjellige metoder for hvordan dette kan endres med riktig trening og kondisjonering av soldater. Tilfeller på at trening øker evnen til å ta liv ser vi blant annet i studiet til Marshall, hvor han viser til en drastisk økning av soldater som deltar aktivt med våpen i striden. 15-20% av soldatene valgte å skyte mot fienden under andre verdenskrig. Dette tallet hadde økt til 90% under Vietnamkrigen ved hjelp av bedre trening (Gossman & Christensen, 2004, s. 74).

3.1 Grossman's teorier

I boken «On killing» (Grossman, 1995) omtaler Grossman seks ulike faktorer som spiller inn i evnen til å ta liv. Dette er «Physical distance» «Demands of Authority» «Group Absolution» «Emotional Distance» «The nature of the victim» og «Aggressive predisposition» (Grossman, 1995, s. 188). Dette er faktorer som sier noe om den fysiske avstanden til målet, disiplin og lydighet,

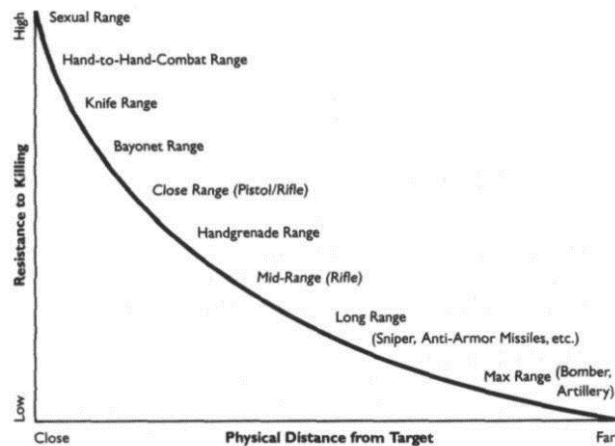

Figur 1: Grossman's faktorer (Grossman, 1995, s.188)

gruppetilhørighet, emosjonell avstand, målets attraktivitet og soldatens anlegg for å ta liv. Møller kommer også med faktorer i boken «Vi slår i hjel og lever med det» (Møller L. R., 2010) som i all hovedsak omhandler ulike type avstander. Dette er «Afstand», «Autoritet og gruppe», «Kulturel afstand», «Moralsk afstand», «Religiøs afstand», «Persceptionsmessig afstand», «Social afstand» og «Mekanisk afstand» (Møller L. R., 2010, ss. 36-52). En tredje forfatter, Kenneth Murray, skriver i boken «Training at the Speed of Life» (Murray, 2006) om tre deler som sier noe om hvordan en soldat eller polititjenestemann vil håndtere kamp. Disse delene er «Skill level» «Stress level» og «Killing enabling factors» (Murray, 2006, s. 23). Vi finner Grossman's faktorer igjen under «Killing enabling factors». Det vi ser er at Grossman's teorier stort sett ligger til grunn for de fleste andre bøker. Det er derfor, som nevnt tidligere, Grossman's teorier som ligger til grunn for å besvare problemstillingen.

3.1.1 Fysisk avstand til målet

Grossman skriver at det å ta liv blir enklere desto lenger unna man er målet i antall meter (Grossman, 1995, ss. 97-98). Det er med andre ord vanskeligere å ta livet av motstanderen i en kamp der man kun benytter nevene, enn det er å ta livet av noen med artilleri. Grossman begrunner dette med at man begynner å se fienden

Figur 2: Fysisk avstand til målet (Grossman, 1995, s. 98)

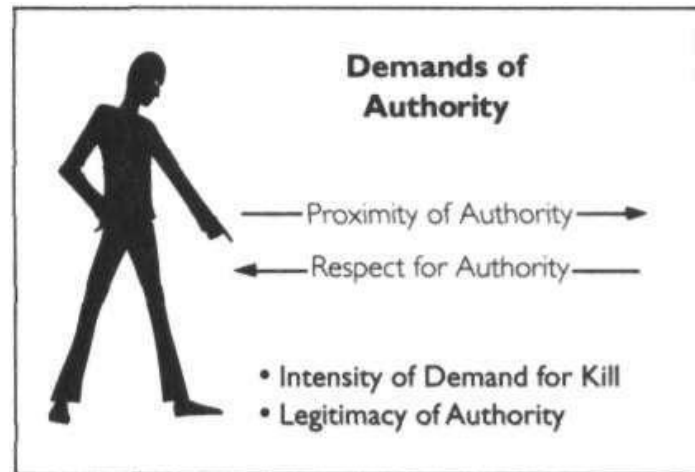
som et medmenneske, og i mye større grad sammenligner seg med han, enn det man gjør på lenger avstand. Møte med fienden blir så tilfelle meget personlig. Grossman beskriver at skillet som gjør det «vanskelig» å ta ett liv eller ikke, går ofte på om man kan se fiendens ansikt eller ikke «The essence of the whole physical distance spectrum may simply revolve around the degree to which the killer can see the face of the victim» (Grossman, 1995, s. 128). Møller på sin side hevder skillet går på om man oppfatter målet som et medmenneske eller ikke. «Kommer man så tæt på at man se fjenden som medmennseke, er der ifølge teorierne en tendens til, at soldater ikke fokuserer målrettet mod at dræbe fjenden(...) (Møller L. R., 2010, s. 37)

Slik teoriene kan tolkes vil det vanskeligste være å ta livet av en fiende i en kamp uten våpen, altså en kamp som handler om å ta livet til en person med hender eller håndvåpen som bajonett og kniv. Ved å kunne takle og ta liv på de nærmeste avstandene vil man altså være i bedre stand til å kunne ta liv på lenger avstand.

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) bør med bakgrunn i Grossman's teorier (Grossman, 1995) tilrettelegge trening på å ta liv på korte hold. Utdanningen burde vektlegge det å ta liv ved hjelp av hendene, kniv eller bajonett. Ved å mestre dette vil soldatene oppleve mindre motstand mot å ta liv på lengre avstand.

3.1.2 Disiplin og lydighet

Det at en leder står ved siden av en soldat og forteller han at han skal skyte påvirker ifølge Grossman soldatens evne til å ta liv i kamp (Grossman, 1995, s. 144). Stanley Milgram's velkjente studie ved Yale viser også dette. Milgram's studie gikk ut på at en forsøksperson ble

Figur 3: Disiplin og lydighet (Grossman, 1995, s. 143)

beordret til å gi støt til en person i et annet rom han fysisk ikke så. Denne personen var i realiteten en skuespiller som ikke mottok støtene forsøkspersonen trodde han gav, men gav uttrykk for dette gjennom smerterop via mikrofon og høyttaler. Milgram beviste i dette forsøket at alt som skulle til for å «kontrollere» et menneske til å skade et annet, var en autoritetsfigur som fortalte hva forsøkspersonen skulle gjøre (Milgram, 1963). Dette fenomenet trekker også Grossman fram ved hjelp av «Proximity of the authority figure to the subject» (Grossman, 1995, s. 144). Han forklarer dette med eksempler fra andre verdenskrig, der skuddtakten falt dramatisk med en gang lederen forsvant fra soldatene og ikke lenger beordret dem til så skyte på fienden. (Grossman, 1995, s. 144).

En annen faktor Grossman vektlegger er «Killer's subjective respect for the authority figure» (Grossman, 1995, s. 144). Med dette mener Grossman respekten soldaten har for lederen. Dette være seg både faglig og sosialt. Grossman skriver at så lenge en soldat har respekt for lederen, ser opp til han og identifiserer seg med han, er det lettere for soldaten å følge ordrene som blir gitt. Denne respekten for lederen må være like stor som respekten for gruppen eller større, slik at det ikke er gruppen som avgjør hva soldaten skal velge (Grossman, 1995, s. 144).

Den tredje faktoren innenfor disiplin og lydighet er «Intensity of the authority figure's demands for killing behavior» (Grossman, 1995, s. 145). Altså hvor klart og tydelig lederen formidler sine ordre. Det er viktig for lederen å være «sterk og klar» i hva han forventer av soldatene. En leder som forklarer det klart og tydelig at han forventer at soldatene tar liv, vil i større grad lykkes med at soldatene faktisk gjør dette, enn en leder som ikke avklarer dette før kamp (Grossman, 1995, s. 145).

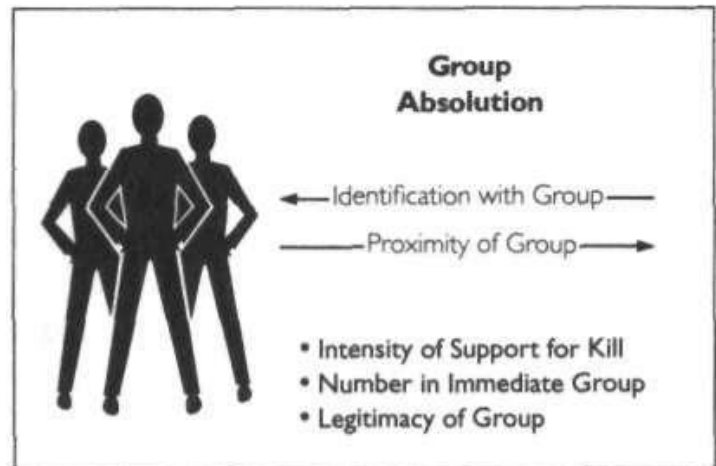
Den fjerde og siste faktoren som Grossman omtaler er «Legitimacy of the authority figure's authority and demands» (Grossman, 1995, s. 145) Grossman forklarer til slutt at det også må ligge legitimitet bak både leder og kravene lederen stiller. Ledere i forsvaret har en naturlig legitimitet, men må være nøye med de ordene som blir gitt. En leder som beordrer at soldaten skal ta liv må ha en legitim grunn. Er grunnen legitim, er sannsynligheten for at soldaten går i kamp og ta liv, større (Grossman, 1995, s. 145).

Det er med andre ord viktig at soldatene innehar god disiplin og lydighet ovenfor lederen for at man skal kunne være i bedre stand til å ta liv. Lederen bør være innenfor kort avstand til soldaten når soldaten skal ta liv for å minske motstanden mot og ta liv. Videre bør lederen opparbeide seg respekt hos soldaten, slik at soldaten ser på lederen som et forbilde, lederen må også kunne formidle sine forventninger klart og tydelig slik at det ikke er tvil hos soldaten hva som forventes i kamp. Til slutt må enhver leder i forsvaret gi ordre som er legitime, uten dette vil soldaten være i tvil om hva som er riktig og galt.

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) bør derfor vektlegge at lederne har mulighet til å opparbeide seg respekt fra soldatene, både faglig, men også sosialt. Det er viktig at «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) utdanner soldater som forstår krigens krav og at soldatene lærer seg det «militære stammespråket» slik at lederen kan kommunisere klart, konsist og med troverdighet. Det er dessuten viktig at soldatene skjønner at lederen alltid vil være i nærheten, om ikke stå bak han i skyttergropen, men til stede hvis og når det trengs. God disiplin burde prege avdelingen slik at soldatene utfører sine oppgaver samvittighetsfullt og ærekjært. Det er som det står i UD 3-1 en indre disiplin som sørger for at det er soldatens egen vilje som får soldaten til å handle disiplinert, selv om påkjenningene skulle tilsi at en annen handling hadde vært rasjonell (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 34).

3.1.3 Gruppetilhørighet

Grossman tar så opp aspektet ved gruppetilhørighet og effekten av denne. Det er vanlig for soldater å motivere seg til å ta liv ved og tenke at gruppens overlevelse avhenger av dette. Dette krever at gruppen føles som en gruppe og ikke som en samling av

Figur 4: Gruppetilhørighet (Grossman, 1995, s. 150)

enkeltindivider. Når denne følelsen av å tilhøre en gruppe blir så sterk vil personene i gruppen gjøre alt i sin makt for å forsvare gruppen, i ytterste konsekvens ta liv. Gruppetilhørighet påvirkes altså av identifikasjon, avstand, størrelse, legitimitet, og hvor mye gruppen støtter en handling (Grossman, 1995, s. 153).

Grossman beskriver at som medlem av en gruppe vil man kunne legge ansvaret for å ha tatt liv over på gruppen. Ved å være en del av en gruppe vil soldater være i stand til å gjøre ting de ellers ikke ville gjort alene fordi man kan skjule sine handlinger i gruppen. Ved at det er mange som utfører samme handling blir ikke handlingen personlig og man kan ikke vite hvem som utførte handlingen som var avgjørende for resultatet (Grossman, 1995, s. 151).

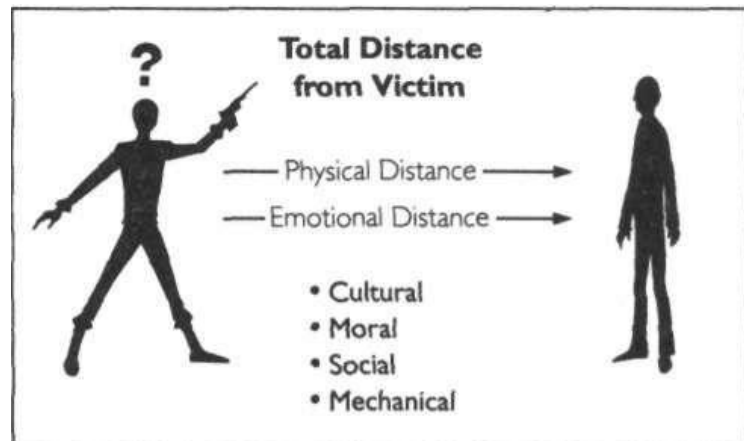
Det bekreftes av mange soldater, at det man er villig til å dø for i striden, er makkeren sin. Aslak Nore skriver rett ut hvordan dette oppleves: «I militær kodeks er det visse ting du ikke gjør. Du kan slurve med våpenpussen, du kan hate systemet, du kan slenge dritt (...) du kan til og med vise redsel, eller gå i demonstrasjonstog mot NATO. Men du kan aldri, aldri svikte lagkameratene» (Nore, 2008, s. 32) At gruppetilhørighet påvirker individets vilje og gjerninger er en kjent sannhet i militæret. Avdelingsfølelse/samhold er det som er med på å drive en avdeling fremover i striden, viljen til å slåss finner vi ofte i denne følelsen.

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) bør legge opp til å dyrke en avdelingsfølelse slik at gruppetilhørigheten blir sterk. Avdelingsfølelsen burde være noe som faller naturlig og ikke noe som blir presset på soldatene. Det er derfor viktig å sette av tid til refleksjon og diskusjon, slik at avdelingsfølelsen oppleves naturlig.

3.1.4 Emosjonell avstand

Grossman deler den emosjonelle avstanden inn i fire faktorer, dette er «Cultural», «Moral», «Social», og «Mechanical» (Grossman, 1995, s. 157).

Figur 5: Emosjonell avstand (Grossman, 1995, s. 157)

Med kulturell avstand mener Grossman den avstanden som

oppstår i det man ser på fienden som noe annet enn et menneske, eller et menneske med lavere verdi enn en selv (Grossman, 1995, s. 161). Dette ser vi lettest igjen i andre verdenskrig og det tyske propagandaapparatet som omtalte jøder som «Untermensch». Ved å dehumanisere jødene var det lettere for tyske soldater å ta livet av dem, da jødene ikke ble sett på som likeverdige som dem selv (Grossman, 1995, s. 161). Denne teknikken går igjen i flere kriger og gjør at soldater er i stand til å ta liv som ikke fremstår som legitime, men som bryter med krigens folkerett og menneskerettigheter. Kulturell avstand går med andre ord ut på å gjøre mennesker mindre verdt og å dehumanisere fienden. Virkemidler for å oppnå dette kan være å gi fienden kallenavn, latterliggjøre eller snakke nedsettende om fienden. Dette er metoder som er med på å øke den kulturelle avstanden og dermed vil gjøre det lettere for soldaten å ta liv. Møller skriver om en undersøkelse gjort av Richard Holmes fra andre verdenskrig som viser at 44% av amerikanerne ønsker å ta livet av en japaner, mens kun 6% ønsket å ta livet av en tysker. (Møller L. R., 2010, ss. 41-42) Dette begrunner Møller i at det antagelig var en større kulturell forskjell mellom amerikanere og japanere enn amerikanere og tyskere

Den moralske avstanden hevder Grossman handler om å ha troen på egen sak og at saken er legitim (Grossman, 1995, s. 164). Soldater som oppfatter det som om at fienden har skylden for at kampen har oppstått eller at kampen er mot et fiende som har gjort noe galt eller ulovlig kan oppleve en mindre motstand mot det å ta liv (Grossman, 1995, s. 164). Dette fenomenet er ofte å finne igjen hvis ens eget land blir angrepet. Det å forsvare sitt eget land mot en fiende som krenker landets suverenitet vil virke legitimt, og fienden har gjort noe ulovlig, og dermed vil viljen hos soldaten til å ta liv øke. Denne effekten omtaler Møller som «hjemmebanefordelen» (Møller L. R., 2010, s. 43). Møller hevder at denne faktoren er en

«tryggere» faktor da «(...) sandsynligheden for, at det begås krigsforbrydelser, er mindre, end hvis man bygger på den kulturelle afstand, (...)» (Møller L. R., 2010, s. 44)

Videre omtaler Grossman noen han kaller sosial avstand. Dette er nok ikke veldig aktuelt i dagens samfunn da det går på om mennesker er villig til å ta livet av mennesker i samme sosial rang (Grossman, 1995, s. 168). Møller skriver også om sosial avstand, men da mer innadvendt i forsvaret. Som leder er man nødt til å være villig til og sende soldater, som man ofte har blitt gode venner med, ut på vanskelige oppdrag (Møller L. R., 2010, ss. 52-53) Vanskelige oppdrag medfører ofte stor risiko for at soldatene mister livet. Møller (Møller L. R., 2010) og Grossman (Grossman, 1995) er i prinsippet enige, at det å ta/miste livet av mennesker i samme klasse/personlige venner er vanskeligere enn hvis motstanderen er fra en annen klasse/ikke personlige venner.

Den siste faktoren Grossman skriver om under avstand er mekanisk avstand (Grossman, 1995, s. 169). Det Grossman hevder kan være med på å minske motstanden mot å ta liv er om det oppleves som om det er «ting», og ikke mennesker man ser når man skyter. Grossman bruker nattoptikk som eksempel (Grossman, 1995, s. 169). I nattoptikken ser man ikke mennesker som vanlige mennesker, men områder som avgir varme blir hvitt og de områdene som er kalde blir vist som grønt. Motstanden til å ta liv blir derfor mindre ved at man ikke skyter på mennesker, men skyter på de hvite områdene. Således kan også de nye våpenstasjonene til Hæren (Remote Weapon Station) være med på å forklare fenomenet. Ved at man ser målet via en tv-skjerm og kontrollerer våpenet med en kontroll som ligner en spillkontroll, vil det kunne oppleves enklere for soldaten å skyte på mennesker grunnet den mekaniske avstanden.

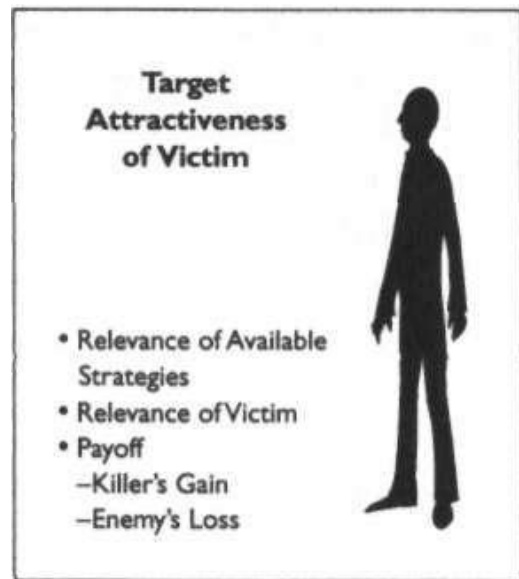
«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) burde derfor vektlegge den moralske avstanden i sin undervisning, dette fordi det er den faktoren som avgjør om det er rett eller galt å ta liv. Om det er rett eller galt avgjøres om soldaten oppfatter det å ta liv som legitimt. Ved å bygge på andre faktorer kan man komme uheldig ut i den betydningen at krigsforbrytelser lett kan oppstå, ved for eksempel dehumanisering av fienden. Ved å vektlegge den moralske avstanden i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) vil man kunne oppnå å få soldater som forstår hva som er legitimt og hva som ikke er legitimt i kamp med fienden. Den mekaniske avstanden vil også være verdt å merke seg, men uten den moralske avstanden på plass kan denne faktoren fort bli et verktøy som gjør det «for» lett å ta liv.

3.1.5 Målets attraktivitet

Når det kommer til målets attraktivitet nevner Grossman hvilke strategier soldaten har for å kunne ta liv, og hvilke muligheter soldaten har for å benytte disse strategiene. Videre skriver han hva soldaten vil tjene på å ta liv (Grossman, 1995, ss. 172-175).

Grossman hevder at desto større mulighet det er for at en soldat overlever et angrep mot en fiende, desto lettere vil det være for soldaten å ta liv (Grossman,

1995, s. 172). Det vil med andre ord si at dersom det å ta liv under ett angrep fører til en økt risiko for at soldaten selv kommer til å dø under angrepet, vil motstanden til å ta liv øke.

Figur 6: Målets attraktivitet (Grossman, 1995, s. 172)

Grossman forklarer også at desto mer faretruende fienden oppfattes, desto lettere vil det være å ta livet av fienden for soldaten. Dette fordi en soldat ofte vil oppleve selvforsvarsretten som klar og tydelig i disse situasjonene. Hvis denne er oppnådd vil evnen til å ta liv øke, da det står mellom soldatens liv og motstanderens liv. Videre skriver Grossman også at hvis motstanderen har en viktig funksjon i striden, vil det være lettere for soldaten at ta livet til denne personen.

Med hva soldaten tjener på å ta liv forklarer Grossman at det vil være lettere for en soldat å leve med å ha tatt livet av en soldat enn en kvinne eller et barn. Dette fordi soldaten ikke ser noe grunn til å skyte kvinner eller barn, til tross for at disse kan være soldater. (Grossman, 1995, ss. 174-175). Soldaten ser, ifølge Grossman, på det som lite formålstjenlig å ta livet av en motstander som ikke utgjør en trussel. Dersom det ikke er formålstjenlig vil motstanden til å ta liv øke, kontra hvis det er hensiktsmessig å ta livet av fienden.

Det er vanskelig å trene målets attraktivitet, da dette er faktorer som soldaten ikke har mulighet til å påvirke. Man kan ikke trene på hvordan en soldat oppfatter fienden utover at han er farlig for soldatens liv, eller hvordan soldaten oppfatter motstanderens viktighet for striden. Det er heller ikke mulig å forklare en soldat hva han vil tjene på med å ta livet av en

annen person utover det at han vil overleve kampen. Målets attraktivitet vil derfor ikke bli diskutert i oppgaven.

3.1.6 Soldatens anlegg for å ta liv

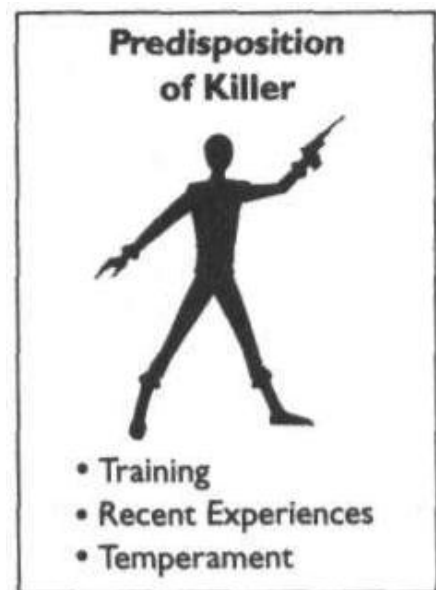
Når det kommer til Grossman's tolkning av individuelle forskjeller mellom soldater skriver han at det kan deles inn i tre ulike faktorer. Disse faktorene er trening og kondisjonering, erfaring fra tidligere hendelser og temperament (Grossman, 1995, ss. 177-185)

Når vi går nærmere inn på disse faktorene ser vi at trening og kondisjonering er en faktor som må trenes reelt. Det Grossman forklarer er at jo mer realistisk treningen er, jo desto større er sannsynligheten for å lykkes i strid (Grossman, 1995, ss. 177-178). Han beskriver dette blant

annet med en undersøkelse militærhistorikeren Richard Holmes gjorde etter Falklandskrigen i 1982. Richard Holmes sine undersøkelser i boken «Acts of War» viser at de britiske styrkene som hadde en mer moderne og realistisk trening ikke opplevde like stor motstand mot det å ta liv, som de Argentinske styrkene opplevde. Dette førte til at britene vant krigen. Til tross for at Argentina var overlegene både i antall soldater, i luften og i artilleribruk, viste det seg at utdanningen til soldatene ikke inneholdt en moderne og realistisk nok trening til å vinne krigen. (Holmes, 1989).

Når Grossman omtaler tidligere erfaringer snakker han om hvordan tap av egne soldater, venner og ledere påvirker soldatens evne til å ta liv. Grossman hevder at slike nyheter om tap, kan virke paralyserende og demotiverende for enkelte soldater, men at det også i mange tilfeller trigger en aggressiv holdning hos soldatene (Grossman, 1995, s. 179). Når denne holdningen er skapt vil soldatene være i bedre stand til å ta liv, da de ofte vil ta hevn for tapene.

Den siste faktoren er temperamentet til soldaten. Grossman benytter seg her av Swank og Marchands artikkel fra 1946. Swank og Marchands undersøkelse viser at 2% av kampsoldatene under andre verdenskrig var i stand til å være i krig over lenger tid (Swank & Marchand, 1946). I følge Grossman viste undersøkelsen at denne gruppen hadde en stor

Figur 7: Soldatens anlegg for å ta liv
(Grossman, 1995, s. 178)

andel «aggressive psykopater» i seg. Disse vil på grunn av «diagnosen» ikke vise noen form for motstand mot å ta liv, de vil ikke kunne utvise empati og de vil opptre aggressivt i kamp. Om det er ønskelig med «aggressive psykopater» i forsvaret er en annen diskusjon, men det som er viktig å legge merke til er at soldater har ulik genetikk, ulik arv og vokst opp i ulikt miljø, noe som påvirker deres evne til å ta liv.

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) bør legge opp trening og øving så realistisk som mulig. Det er vanskelig å trene på å ta tap og hva som skjer med soldatene etter dette. Det er heller ikke ønskelig å ha soldater som er «aggressive psykopater» men det er heller en seleksjonsprosess for å kunne identifiserer slike soldater.

3.2 Oppsummering teori

Etter å ha satt meg inn i teoriene til Grossman er det klart at disse kan deles inn i to ulike deler. Den ene delen består av eksterne faktorer man ikke har mulighet til å trene, den andre delen er interne faktorer man kan trene for å være i bedre stand til å ta liv.

Med interne deler menes de faktorene som er trenbare, dette kan være faktorer som avdelingsfølelse eller det å trene på å ta liv på korte avstander. Med eksterne deler menes de faktorene som ikke er trenbare, som for eksempel mekanisk avstand, lederens nærhet til soldaten og målets attraktivitet. Disse faktorene vil være med på å gjøre motstanden til å ta liv mindre, men det er ikke hensiktsmessig å gå inn på disse faktorene i denne oppgaven.

3.2.1 Valgte faktorer

Ut fra teorien ovenfor velger oppgaven å fokusere på noen utvalgte faktorer. Det viste seg, som nevnt i oppsummeringen at ikke alle faktorene i Grossman's teorier er trenbare, det blir derfor ikke naturlig å drøfte disse ytterligere. Det er også tatt et utvalg av faktorene med bakgrunn i oppgavens omfang, da det ikke vil være rom for å diskutere alle interne faktorene som omtales i teorien. De valgte faktorene er, fysisk avstand, disiplin, avdelingskultur, moralsk avstand og realistisk trening og øving.

4 Drøfting

4.1 Fysisk avstand til målet

Fagplanen for nærkamp i «GSU1» har blant annet som mål «(...) at soldaten skal få en grunnleggende forståelse for å beherske Nærkamp som stridsteknikk.» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 22). Det beskrives også at soldaten skal «utvikle en evne og vilje til å vinne nærkamper (...)» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 22). Avsatt tidsbruk til nærkamp er 25 timer, med ytterligere 25 timer trening, men at det er opp til hver enkelt avdeling å vurdere bruken av disse (Hærens Våpenskole, 2010, s. 22).

Ved å se på leksjonene i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) ser vi at leksjon en og to ikke er relevante for trening opp mot det å ta liv. Leksjon tre og fire går på grunnleggende ferdigheter med og uten. Leksjon fem beskriver fallteknikker, arrestasjonsteknikker, nedrivningsteknikker og frigjøringsteknikker, mens leksjon seks omhandler bakkekamp. Den siste leksjonen legger opp til at soldatene selvstendig skal gjennomføre en nærkampløype (Hærens Våpenskole, 2010, s. 22).

Når man så ser på nærkamputdanningen isolert opp mot Grossman's teori, om at det å ta liv på korte hold vil være med på å gjøre det lettere for soldaten å ta liv, ser vi at læringsmålene i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) er å vinne kamper i et nærkampscenario. Det er lagt opp til at man skal handle offensivt i nærkamp, noe som går igjen i teknikkene som skal læres. Det er også opp til instruktøren å formidle den mentale holdningen som kreves for å gå inn i en kamp og vinne. Det er videre mange av øvelsene og teknikkene som i sin natur rent teknisk setter soldaten i stand til å ta liv i en situasjon som krever dette.

Det er ikke satt av tid til refleksjon eller diskusjon rundt det å ta liv i en nærkampsituasjon. Det virker som om «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) mener det ligger i soldatens natur å ville vinne en nærkamp, da mange av leksjonene går ut på å lære seg teknikkene for dette. Dette ser vi blant annet i leksjon tre og fire der soldatene lærer fysisk hvordan å forsvare seg mot en fiende, både med og uten våpen (Hærens Våpenskole, 2010, s. 22). Det virker derfor her som om leksjonen er lagt opp til å øke soldatens evne til å ta liv på kort avstand rent teknisk, noe som understøtter Grossman's teori (Grossman, 1995, ss. 97-98).

«GSU1» skriver videre at treningen bør «vektlegge tøffhetstrening og evne og vilje til kontrollert aggresjon» samt at «All nærkamptrening søkes gjennomført så realistisk som mulig for å utvikle selvtillit og kontrollert aggresjon» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 23). Det er med andre ord lagt til rette for å trene nærkamp for å øke evne og vilje til å ta liv. Det må likevel nevnes at det ligger mye ansvar på instruktøren i å formidle dette. Instruktøren i denne situasjonen skal ha bestått instruktørkurs nivå 1 innen nærkamp for å drive utdanning (Hærens Våpenskole, 2014, s. 268). Utdanningen til instruktør nivå 1 legger til rette for at instruktøren skal fremme aggressiv og kontrollert vold mot motstanderen og, hvis omstendighetene tilsier dette, ta livet av han. Dette beskrives i «Håndbok for nærkamp», «Hensikten med nærkamputdanningen er å skape en offensiv soldat som (...) har evne og vilje til å vinne (...)» (Hærens Våpenskole, 2013, s. 8). Denne håndboken beskriver bedre hva som skal til for å kunne lykkes i nærkamp enn hva «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) gjør. Det kreves derfor at instruktøren setter seg godt inn i denne og velger ut relevant pensum til soldatene.

Det som er svakt beskrevet i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) er tanken om krigerprinsippet og krigermentalitet. Dette er noe «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) ikke beskriver i sine leksjoner. Nå vil ikke oppgaven gå dypere inn på mental trening da dette er et tema som vil kreve en egen oppgave, men det er verdt å stille spørsmålet om dette burde vært prioritert i større grad i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

4.1.1 Delkonklusjon

Ved å se på fagplanen for nærkamp kan man konkludere med at «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger godt til rette for at soldater kan trenes opp til å være mentalt i stand til å ta liv i henhold til Grossman's teorier. Det er avsatt flere leksjoner til kamp på nærmest intim avstand, noe som vil være med å gjøre det lettere for soldaten å ta liv på lenger hold.

Det er også mye opp til instruktøren i nærkamp som kan, ved å gjøre en god jobb, påvirke soldatenes mentale evne til å ta liv. Ved å ha gode instruktører vil man kunne utnytte «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) til å undervise i mental holdning og krigerprinsippet som står beskrevet i «Håndbok for nærkamp» (Hærens Våpenskole, 2013). Det kan være verdt å se på om det finnes tid til refleksjon, diskusjon og visualisering under nærkampundervisningen i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

4.2 Disiplin og lydighet

UD 3-1 definerer disiplin og lydighet som det samme ved at «(...) begge begreper gir seg utslag som følge av den samme holdning.» (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 29). Likevel hevder UD 3-1 at lydighet omhandler å utføre ordre gitt fra en befalingsmann, mens disiplin omhandler at man etterlever de normer og krav som stilles (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 29). Som nevnt tidligere velger oppgaven å se nærmere på disiplin.

I «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) omtales disiplin i fagplanen for eksersis. I denne fagplanen står det «Han skal UNDER LEDELSE ivareta den militære disiplin og tradisjon.» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 46). At eksersis og sluttet orden er med på å danne disiplin i en avdeling beskrives også i UD 1-1-1 (Forsvarets Overkommando/ Hærstaben, 1985)

En annen fagplan som også kan tolkes til å være med på skape disiplin i avdelingen er fagplan for vedlikehold. Her stilles det krav til blant annet skaporden, sengestrek og puss av sko, noe som er med på skape en disiplin i avdelingen ved at man skal overholde de normer og regler som avdelingen setter (Hærens Våpenskole, 2010, s. 47). Det står ikke skrevet i noen mål for denne fagplanen at det er med på å øke disiplinen, men tidligere erfaring og historien viser til at dette er med på å øke disiplinen i avdelingen. Denne formen for disiplin omtales gjerne som en «ytre disiplin» (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 26).

Disiplinærreglementet er også omtalt i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010). Dette omtales i fagplanen for tjenesteforhold (Hærens Våpenskole, 2010, s. 39). Dette reglementet er ment for å gi avdelingssjef mulighet til å sanksjonere uønsket adferd i avdelingen. Det er ikke gitt at med sanksjoner så følger disiplin som et resultat, men det er et virkemiddel i en militær avdeling som kan fungere hos noen soldater (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 27).

4.2.1 Delkonklusjon

Ved å se på om «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) fremmer god disiplin i avdelingen finner oppgaven dette mangelfullt. «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) inneholder få mål som omhandler disiplin, og målene som er beskrevet omhandler i hovedsak en ytre disiplin.

Det forventes at disiplin er noe som preger hverdagen til soldatene utover det som er beskrevet i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010). Hverdagen inneholder som nevnt krav til romorden, skaporden og at man er lydige ovenfor sitt befal og lignende former for disiplin. Alt dette er med på å skape en form for disiplin i avdelingen. Dette er ikke det Grossman omtaler som disiplin, da alt dette er en «ytre disiplin» (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 26). Det er derfor mangelfullt beskrevet hvordan «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) skal være med på å skape en «indre disiplin» (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 26) i avdelingen som igjen er med på øke evnen til å ta liv i henhold til Grossman's teorier.

4.3 Gruppetilhørighet

Grossman skriver i sine teorier at en avdeling med høy gruppetilhørighet vil ha lettere for å ta liv enn en avdeling som kun er samlet fordi de må (Grossman, 1995, ss. 150-151). Dette støttes også av Nora Kinzer Stewart som beskriver et resultat av høy avdelingsfølelse som følger: "Military units with high cohesion are more combat-effective than units with low cohesion" (Stewart, 1991, s. 29). Ifølge UD 3-1 beskrives den positive effekten av en høy avdelingsfølelse som om at avdelingens behov går foran individets behov, altså vil avdelingsbehov for å ta liv av fienden, øke individets evne til å ta liv (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 31). Videre beskriver UD 3-1 at avdelingsfølelsen kan bygges opp ved hjelp av realistiske øvelser, tidligere prestasjoner, historien og tradisjonen til avdelingen, samt ytre kjennetegn (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 31).

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger vekt på forskjellige faktorer under dette temaet. De fleste av UD 3-1's momenter for å kunne bygge avdelingsfølelse finner vi igjen i fagplanene til forsvarsinformasjon, tjenesteforhold og eksersis. Ved å gå nærmere inn på disse fagplanene vil oppgaven forsøke å belyse hvordan «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger til rette for avdelingsfølelsen.

I fagplanen for forsvarsinformasjon omtales det at soldaten skal kjenne til organisasjonen og forsvarrets rolle i samfunnet (Hærens Våpenskole, 2010, s. 38). Dette er med på å bevisstgjøre soldatens ansvar ovenfor forsvaret som helhet. Dette vil være med å forsterke soldatens forståelse om at han/hun er med i et større fellesskap og han/hun er viktig for forsvaret. Som FFOD fra 2007 beskriver: «Alle som bærer uniform er en del av vår profesjon» (Forsvarsstaben, 2007, s. 159). Ved å være en del av den militære profesjonen vil soldatene føle en tilhørighet til forsvaret og at han/hun vil være en del av noe som har stolte historiske

tradisjoner langt tilbake i tiden, helt fra Leidangen på 900 tallet (Ersland, Bjørlo, Eriksen, & Moland, 1999, ss. 19-20), til nåtidens operasjoner i Syria. Ved å informere soldatene om historien både til forsvaret og avdelingen, vil man kunne oppnå at soldatene er villig til å kjempe for avdelingens stolte historie, og ikke gjøre skam på denne.

I fagplanen for tjenesteforhold er det ene målet å «Utvikle godt kameratskap og samarbeid» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 39). Det står likevel ikke nevnt i undervisningsmålene i denne fagplanen hvordan dette skal skapes. Fagplanen omtaler som for eksempel sosiale tilbud ved garnisonen, lokalsamfunnet og studietilbud. Dette kan være med på å danne kameratskap i en vennskapelig form, men det vil kunne kreves mer av vennskapet i en situasjon der det kreves å ta liv, enn å ha spilt Playstation sammen på fritiden.

Et av målene i fagplanen for eksersis viser at soldaten «(...) skal UNDER LEDELSE ivareta den militære disiplin og tradisjon» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 46). Når man likeledes går inn i selve leksjonene i fagplanen finner man henvisninger til UD 1-1-1 (Forsvarets Overkommando/ Hærstaben, 1985). Dette reglementet styrer eksersis i Forsvaret. UD 1-1-1 hevder at «Det å marsjere i takt med andre kan, når forholdene er lagt til rette for det, gi en følelse av fellesskap og bidra til å styrke samholdet i avdelingen» (Forsvarets Overkommando/ Hærstaben, 1985, s. 11). Således kan man utlede at eksersis ikke bare er til for å opprette disiplin i en avdeling, men også skape en avdelingskultur for avdelingen. Sluttet orden og eksersis kan være et ytre kjennetegn ved en avdeling. Hvis man for eksempel ser på Hans Majestet Konges Garde (HMKG) er det liten tvil om at en del av deres avdelingskultur bygger på det å være eksepsjonelt gode i eksersis. Dette er med på å prege avdelingen og gjør at avdelingskulturen er med på å forsterke oppdragsløsningen til HMKG.

Et godt samhold skapes dessuten gjennom harde øvelser der soldatene blir satt på prøve (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 31). Derfor vil øvelser som «beretløp», mestringsøvelser og lignede være med på å skape et samhold i avdelingen som få andre steder enn forsvaret kan tilby.

Ytre tegn som flagg, faner, uniform, avdelingsmerke og gradsmerker er også med på å dyrke en kultur som tjener avdelingen (Forsvarets Overkommando/Hærstaben, 1974, s. 137). Dette kan være alt fra at man blir sett på som en del av militære system ved å gå i uniform, til avdelingsmerker, ferdighetsmerker eller farge på beret. Det vil derfor være viktig å

gjennomføre for eksempel ferdighetstestene som står beskrevet i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) under fagplanen for Militær idrett og trening (Hærens Våpenskole, 2010, s. 28), da dette gir soldatene mulighet til å bære ferdighetsmerker på uniformen.

4.3.1 Delkonklusjon

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger godt til rette for å skape en solid avdelingskultur. Ved å se på fagplanene for forsvarsinformasjon, tjenesteforhold og eksersis i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) kan man konkludere med at det legges til rette for å skape en avdelingskultur ved avdelingene.

Det er likevel også her opp til instruktører og befal å legge dette til rette slik at dette kan lykkes. Det er blant annet viktig at avdelingen tilrettelegger de øvelsene som er skissert i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) på en slik måte at soldatene får prøvd hva de er gode for. Dette står det lite skrevet om i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

Ved at instruktører og befal forklarer hva den militære profesjon står for, og hva det vil si å være med i denne, har man dannet et godt utgangspunkt for å kunne bygge videre på. Historien, ikke bare for forsvaret, men for avdelingen vil også være med å danne avdelingskultur. Det er derfor viktig å forklare historien til avdelingen og ikke minst forklare soldatene hva som er forventet. I så måte er det viktig å videreføre de tradisjoner som finnes i avdelingen, dette være seg avdelingsmerker, oppstillinger, parader, beretløp, idrettsmerker eller andre særegne aktiviteter.

4.4 Emosjonell avstand

For å kunne si noe om «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger opp til å fremme det Grossman omtaler som den moralske avstanden, faller det seg naturlig å se på fagplanen for etikk i «GSU1». Et av målene i denne fagplanen er at «soldaten skal oppnå en økt kunnskap og refleksjon om legitim maktanvendelse, herunder Forsvarets begrunnelse og samfunnsmessige rolle» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 41).

Under fagplanen for etikk legges det opp til diskusjon og refleksjon rundt den militære virkeligheten (Hærens Våpenskole, 2010, s. 41). Det legges vekt på hva som rett og galt ved hjelp av caser som for eksempel Abu Ghraib og Srebrenica. Dette vil være med å danne et

grunnlag for soldaten i hva som er rett og galt, da det viser til eksempler de fleste er kjent med og som har skjedd relativt nylig. Soldatene blir dessuten nødt til å tenke og uttrykke følgende av sine handlinger ved hjelp av gruppediskusjoner. Dette vil være med på å styrke samholdet i avdelingen, men også øke den moralske holdningen blant soldatene.

Soldatene har mulighet, etter gjennomført undervisning, til å melde seg opp til eksamen i temaet «Etikk og militærmakt». Dette må sies å være en validitetskontroll av soldatene da faget også gjelder ved sivil utdanning.

4.4.1 Delkonklusjon

Ved å se på fagplanen for etikk i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) kan man konkludere med at det legges godt til rette for at soldatene undervises godt i moralske tema.

Det synes å være godt innhold i fagplanen med gode tema som vil sette soldaten i stand til å ta gode moralske valg i striden. I så tilfelle kan man si at soldatene vil ha lettere for å ta liv da han/hun vil kunne se sine valg som moralsk riktige og legitime i henhold til Grossman's teori. Undervisningen legger opp til diskusjon og refleksjon rundt moralske valg og setter i så tilfelle soldatene på moralske prøver, som igjen kan være med på å gjøre soldatene klare til å eventuelt måtte ta liv i en kamp.

4.5 Soldatens anlegg for å ta liv

I sin faktor om soldatens anlegg til å ta liv forklarer Grossman at realistiske øvelser er en faktor som kan minske motstanden mot å ta liv (Grossman, 1995, ss. 177-178). Ved å se på hvilke øvelser og tester soldaten skal gjennomføre i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) vil vi kunne se om det legges til rette for reel trening og øving på å ta liv. «GSU1» hevder på sin side at «Øvelser kan aldri bli realistisk fordi vi ikke kan gjenskape krigens mentale/psykologiske klima» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 8). Dette er nok sant, men det er på en annen side mulig å gjøre øvelsene så realistiske som mulig.

Murray hevder i sin bok (Murray, 2006) at ved å trene med mål som reagerer reelt når de blir truffet, som for eksempel bruk av laser, er med på å øke evnen til å ta liv i en reel kamp (Murray, 2006, s. 8). Det er ikke angitt slike skyteøvelser i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010). Alle skyterecker som er beskrevet er rettet mot pappskiver, eller redusertskiver på skytebanen (Hærens Våpenskole, 2010, s. 16). Bruken av laser kunne vært lagt inn i «GSU1»

(Hærens Våpenskole, 2010) da Hæren har «SAAB» systemet tilgjengelig. «SAAB» er en laser som monteres på våpenet til soldaten og laserstråler «skytes» ut ved hjelp av løsammunisjon, resultatet registreres i målet. Ved bruk av dette vil treningen bli mer realistisk enn bruk av eksisterende skyterekker i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010). Bruken av laser krever likevel at målet reagerer i henhold til «spillet» slik at øvelsene ikke blir urealistiske.

Møller og Murray diskuterer også bruken av simunition (Møller L. R., 2010, s. 301) (Murray, 2006, s. 204). Dette er små kuler som nærmest ligner paintball. Heller ingen av øvelsene i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger til rette for dette. Dette kunne lett vært implementert da det ikke er like krevende å gjennomføre som skyterekker med skarp ammunisjon. Det er under utdannelsen i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) at mange soldater får sitt første møte med et våpen. Det kan derfor være hensiktsmessig at denne type øvelser kommer senere i utdanningen, da soldatene er mer fortrolig med våpenbruk.

Det er videre i «GSU1» lagt opp til at avdelingen må legge til rette for de øvelsene som kan gjennomføres, «Det er her lagt opp til stor frihet for instruktør til å bygge sin øvelse ut i fra øvingsmomenter, standpunkt, samt lokale forhold i øvingsfeltet» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 20). Det er igjen instruktørene og befalet ved avdelingen som har ansvar for at øvelsene blir så realistiske som mulig. Det står likevel nevnt i fagplan for personlig våpen at «Man må ikke glemme at det er soldater til strid man skal utdanne» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 16). Dette til tross for at få av skyterekkene gir store rom for kreativ utfoldelse på skytebanen. Det er også et mål i denne fagplanen at soldatene selvstendig skal kunne «(...) under alle forhold og situasjoner bruke våpenet med tilfredsstillende resultat» (Hærens Våpenskole, 2010, s. 15). Hvis dette målet oppnås vil det sette soldaten i stand til å ta livet av en fiende, uansett situasjon og forhold med sitt våpen.

4.5.1 Delkonklusjon

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger til rette for at avdelingen kan drive realistisk trening innenfor gitte rammer.

Det er ikke beskrevet i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) spesifikt hvordan realistisk trening og øving skal gjennomføres. Det blir opp til befal og instruktører i avdelingen å gjøre treningen og øvingen så realistisk som mulig. Det er på en annen side ikke mulig å legge opp

realistiske øvelser før soldaten er på et nivå som gjør han eller hun i stand til å håndtere situasjonen, noe antageligvis avdelingen er i best stand til å bedømme utfra treningsstandard.

Bruken av «SAAB» er ikke beskrevet i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010). Dette burde vært beskrevet slik at avdelingen kan kreve dette til bruk i utdanningen for å kunne trene realistisk.

5 Oppsummering og konklusjon

5.1 Oppsummering av drøfting

Før jeg velger å konkludere vil jeg kort oppsummere drøftingens delkonklusjoner.

Ved å se på fagplanen for nærkamp kan man konkludere med at «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger godt til rette for at soldater kan trenes opp til å være mentalt i stand til å ta liv i henhold til Grossman's teorier. Det er avsatt flere leksjoner til kamp på nærmest intim avstand, noe som vil være med å gjøre det lettere for soldaten å ta liv på lenger hold.

Ved å se på om «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) fremmer god disiplin i avdelingen finner oppgaven dette mangelfullt. «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) inneholder få mål som omhandler disiplin, og målene som er beskrevet omhandler i hovedsak en ytre disiplin

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger godt til rette for å skape en solid avdelingskultur. Ved å se på fagplanene for forsvarsinformasjon, tjenesteforhold og eksersis i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) kan man konkludere med at det legges til rette for å skape en avdelingskultur ved avdelingene.

Ved å se på fagplanen for etikk i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) kan man konkludere med at det legges godt til rette for at soldatene undervises sterkt i moralske tema. Det settes av tid til diskusjon og refleksjon rundt moralske verdier.

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) legger til rette for at avdelingen kan drive realistisk trening innenfor gitte rammer.

5.2 Konklusjon

Hensikten med denne oppgaven har vært å besvare problemstillingen; Legger «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) til rette for at soldater er mentalt klare til å ta liv i kamp? For å kunne svare på dette har jeg gjort rede for Grossman's teorier som handler om hvordan man kan øke evnen til å ta liv. Grossman delte denne teorien inn i seks faktorer, fysisk avstand til målet, disiplin og lydighet, gruppetilhørighet, emosjonell avstand, målets attraktivitet og soldatens anlegg for å ta liv (Grossman, 1995, s. 188). Når disse teoriene var gjort rede for drøftet jeg disse opp mot ulike fagplaner i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

Ved hjelp av denne drøftingen har jeg kunne svare på problemstillingen. Ved å se på de ulike delkonklusjonen i kapittel fire vil konklusjonen bli at det ligger mye ansvar hos befal og instruktører i avdelingen i å utdanne soldater som er mentalt klare til å ta liv. «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) vil legge til rette for de praktiske og tekniske delene ved utdanningen, men legger liten vekt på det mentale. Det skal likevel nevnes at det praktiske og tekniske er en del av det mentale bilde på å kunne ta liv i henhold til Grossman's teorier (Grossman, 1995).

«GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010) må videre ses på som et utdanningsprogram som hele tiden vil være i endring, og vil aldri kunne leve opp til et «perfekt» program som utdanner soldater helt og holdent. Det må også bemerkes at det foregår avdelingsvis utdanning som ikke er beskrevet i «GSU1» (Hærens Våpenskole, 2010).

6 Kildeliste

6.1 Bøker og tidsskrifter

- Ersland, G. A., Bjørlo, S., Eriksen, K., & Moland, A. (1999). *Forsvaret : fra leidang til totalforsvar*. Oslo: Gyldendal undervisning.
- Forsvarets Overkommando/ Hærstaben. (1985). *UD 1-1-1 : Ekserserreglement for*. Oslo: Forsvarets Overkommando/ Hærstaben.
- Forsvarets Overkommando/Hærstaben. (1974). *UD 3-1 : Veiledning i militært lederskap*. Oslo: Forsvarets overkommando/Hærstaben.
- Forsvarets Sanitet. (1993). *Unifil-undersøkelsen : Rapport Del I : Resultater og konklusjoner : om positive og negative følger av tjeneste i UNIFIL kont. I-XXVI*. Oslo: Forsvarets Sanitet.
- Forsvarsstaben. (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine : 2007*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Forsvarsstaben. (2014). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Gossman, D., & Christensen, L. (2004). *On Combat*. PPCT research publications.
- Grossman, D. (1995). *On Killing*. Boston: Little, Brown & Company.
- Grossman, D. (2009). S.L.A. Marshall Revisited...? *Canadian Military Journal*, 112-113.
Hentet April 2, 2015 fra <http://www.journal.forces.gc.ca/vo9/no4/doc/18-grossman-eng.pdf>
- Hart, C. (1998). *Doing a literature review : releasing the social science research imagination*. London: Sage Publications.
- Holmes, R. (1989). *Acts of War: Behavior of Men in Battle*. New York: Free Press.
- Hærens Våpenskole. (2010). *Hærens utdanningsprogram - GSU1*.
- Hærens Våpenskole. (2013). *Håndbok for Nærkamp*.
- Hærens Våpenskole. (2014). *UD 2-1 Forsvarets sikkerhetsbestemmelser for landmilitær virksomhet*.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Johannessen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Kontor for psykiatri og stressmestring. (2012). *Afghanistan undersøkelsen 2012*. Forsvaret.
- Marshall, S. L. (1947). *Men against fire : the problem of battle command in future war*. New York: William Morrow.

- Milgram, S. (1963, Oktober). Behavioral Study of obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, ss. 371-378.
- Murray, K. R. (2006). *Training at the Speed of Life, Vol. 1: The Definitive Textbook for Police and Military Reality Based Training*. Gotha: Armiger publ.
- Møller, L. R. (2003). *Operation bølgebank : soldater i kamp*. København: Høst.
- Møller, L. R. (2010). *Vi slår ihjel : og lever med det*. København: Informations forlag.
- Nore, A. (2008). *Gud er norsk : soldatene fra fredsnasjonen*. Oslo: Aschehoug.
- Stewart, N. K. (1991). *Mates & muchachos : unit cohesion in the Falkland/Malvinas war*. Washington D.C.: Brassey's.
- Swank, R. L., & Marchand, W. E. (1946, Mars). Combat neuroses: development of combat exhaustion. *Archives of Neurology & Psychiatry*, ss. 236-247.

6.2 Figurer

Figur 1: Grossman's faktorer (Grossman, 1995, s.188).....	12
Figur 2: Fysisk avstand til målet (Grossman, 1995, s. 98).....	13
Figur 3: Disiplin og lydighet (Grossman, 1995, s. 143).....	14
Figur 4: Gruppetilhørighet (Grossman, 1995, s. 150).....	16
Figur 5: Emosjonell avstand (Grossman, 1995, s. 157)	17
Figur 6: Målets attraktivitet (Grossman, 1995, s. 172)	19
Figur 7: Soldatens anlegg for å ta liv (Grossman, 1995, s. 178).....	20